laat, mede te werken, *is geen kerk*, die kerk is een *leugen*.

Maar voelt Ds. Bruna dan toch niet zelf, dat hier een dubbelzinnigheid den kop opsteekt, die op het heilig erf van Christus' kerk als door en door *onwaar*, innerlijk en misleidend onwaar moet gebrandmerkt? En toont de uitkomst niet, hoe hij, volkomen terecht de Ned. Herv. kerk van onwaarheid aanklagend, zich des ondanks en tegen zijn bedoelen, in gelijke »onwaarheid" laat wegslepen?

Iets waarbij dan in de tweede plaats komt, dat hij op die wijs niet alleen gedurig handelingen zelf verricht en door anderen laat verrichten, die bij zijn uitgangspunt, uit zedelijk oogpunt niet te verdedigen zijn, maar dat hij bovendien *nalaat* te doen, wat *plicht* is.

Waar Gereformeerden in eenige plaats saâmleven, daar moeten zij ook saâm als kerk uitkomen, openlijk optreden, en naar de ordinantie Gods, als kerk openlijk handelen. Ze moeten zich afscheiden van elk lichaam waar ze niet bij hooren, en zelven de kerke Gods tot openbaring brengen.

Zelfs de kerken onder het kruis waren geordend, degelijk ineengezet, losgemaakt van valsche banden, en slechts schuilend om het van bloed druipend zwaard.

Maar thans is er van vervolging geen sprake.

Men is vrij. Men *kan* geheel naar Christus' ordinantie handelen. Waarom doet men het dan niet?

En dan luidt het antwoord: Men laat deze gehoorzaamheid na uitsluitend wijl men er schadelijke gevolgen van vreest.

Het zij zoo, maar wat is dit anders dan blind in het gebod te zijn en ziende in de uitkomst?

Juist *het tegendeel* van wat Gods Woord eischt.

Ziehier ons roadborstig antwoord op Ds. Bruna's vraag, wat ons van zijn voorslag dunkt.

Hebbe hij thans de goedheid, ons even rondborstig van repliek te dienen.

Er is geen quaestie van, of hij is ons een broeder, die eenzelfde wit met ons als doel koos.

Zulk een geschil als tusschen hem en ons moet daarom met redenen uitgestreden.

P.S. Toen het bovenstaande reeds ter perse was, ontvingen we van Ds. Bruna een welwillend antwoord op een vroeger gestelde vraag. We deelen dit een volgend maal mede, met onze bemerking er op.

Pleidooien.

In het geding van Oud-Beierland, waar de predikant met eenige kerkeraadsleden en leden der gemeente van de Gereformeerde kerk (A) overging tot de kerk van Ds. Van Lingen, is voor de kerk A gepleit door Mr. Knottenbelt, van Rotterdam, ten betooge, dat de aldus uittredenden *niet* het recht hadden, om kerk en pastorie mede te nemen.

Dit pleidooi is waard dat men er kennis van neme:

Het is bekend, dat er in het jaar 1834 een groote beweging plaats had in de Ned. Herv. kerk, en wel onder diegenen, die bezwaar hadden tegen de in die kerk bestaande leervrijheid. Vandaar dat in 1834 voor het eerst op vrij groote schaal plaats had wat wij noemen eene afscheiding. Er werden toen tal van gemeenten opgericht, die aanvankelijk meer officieus, later meer officieel, als zoogenaamde afgescheidene gemeenten bekend zijn geworden. Die afgescheidene gemeenten vormden niet te zamen een kerkgenootschap; elk was een afzonderlijk bestaand lichaam, totdat er in 1869 ontstaan is neiging tot aansluiting. In dat jaar hebben 328 van die plaatselijke gemeenten zich vereenigd tot één kerkgenootschap onder den naam van Christ Geref. kerk in Nederland. Die Christ. Geref. kerk heeft voldaan aan den eisch der wet betrekkelijk het toezicht op de kerkgenootschappen, en haar reglement den koning toegezonden, waarvan de toenmalige minister van »financiën de ontvangst berichtte. Hierdoor staat vast, dat wij hier te doen hebben met een kerkgenootschap met behoorlijke statuten. Art. 3 dier statuten werd speciaal beheerscht door de oude kerkenordening van 1618—1619; daarin toch wordt gezegd, da. in de kerk bestonden kerkeraden om zegging te hebben over de gemeente; classicale vergaderingen om zegging te hebben over de classis, enz.

Nu heeft er in de Christ. Geref. kerk een nieuwe beweging zich doen gelden, die ten doel had samensmelting met de Geref kerken. Om daartoe te geraken, heeft men op 18 en 29 Aug. 1891 te Leeuwarden eenparig besloten om de reglementen in dier voege te wijzigen, dat alles verviel, behalve datgene, dat betrekking had op de kerkenorde van 1618—1619. Die verandering is niet genomen, dan nadat alle gemeenten daarover waren gehoord en schriftelijk hare instemming hadden betuigd. Alle gemeenten traden toe, behalve Waddingsveen; maar onder diegenen, die toetraden, behoorde speciaal de Christ. Geref. gemeente te Oud-Beierland. Hierna maakte pl. met een woord gewag van de doleantie. Toen het systeem van Dr. Kuyper, dat de kerk, die hij stichtte, eigenlijk was de oude Geref. kerk der voormalige Republiek, en dat die in de Ned. Herv. kerk was ontaard — door geene rechtbank werd aangenomen, toen sloeg Dr. Kuyper, nadat eerst de kerkelijke kassen als hulpmiddel waren opgericht, den normalen weg in. En zoo had op den 16en Juni 1892 te Amsterdam plaats de samenvoeging van ieder der twee kerkgenootschappen tot één kerkgenootschap. De Oud-Beierlandsche oude afgescheidene kerk en ook de doleerende aldaar traden toe, met dien verstande, dat de oudere kerk zich A en de jongere kerk zich B noemde. Dat ineensmelten — waarvan behoorlijk, ingevolge de wet van 1853, kennis is gegeven aan den koning — is door Ds. Wijdoogen, den zeggen en aan gedaagde volkomen geaccepteerd; zij zijn wel degelijk lid geworden van de Gereformeerde kerken in Nederland. En nu hebben op 28 Januari 1895 de vier genoemde heeren door het besluit om zich af te scheiden van de Geref. kerken, zich ook afgescheiden van de gemeente, en hebben zij daardoor hunne kwaliteit als kerkeraadsleden verloren en zich geplaatst buiten de organisatie. Als die heeren zich daarbij hadden bepaald, dan was er niets tegen te zeggen, maar, hoewel zij zich plaatsten buiten het verband van het genootschap, blijven zij toch beschikken over de pastorie en de kerkelijke goederen.

Pl. constateert, dat van de zijde van gedaagden absoluut geen inspraak gemaakt is op de kwaliteit van den kerkeraad, die in dezen is opgetreden als vertegenwoordiger van de Geref. kerk A. Voor alle defensie beroepen zij zich op het besluit van de kerkeraadsvergadering van 28 Januari 1895, »om terug te keeren tot de paden der vaderen." Al was dit besluit zoo formeel wettig mogelijk — wat pl. betwist — dan kan dit besluit toch nooit ten gevolge hebben, dat de Geref. kerk A zou zijn opgeheven en veranderd in wat anders, ten effecte, dat alle beslissingen zouden zijn geplaatst buiten het kerkgenootschap der Geref. kerken. Wanneer men is in een of ander bestuur, wereldlijk of geestelijk, dan heeft men nog niet de bevoegdheid om andere besluiten te nemen dan in het reglement toegekend. Doch in kerkelijke zaken durft men dingen toepassen, waaraan men op wereldlijk gebied niet zou durven denken. Indien pl. eens beweerde, dat de gemeenteraad van Oud-Beierland het recht had om de gemeente te stellen buiten het Nederlandsch staatsverband, zou men kunnen vragen, of hij wel goed was in de bovenkamer, maar op kerkelijk gebied kan men zich alles veroorloven en tevens nog wel voor een verstandig man doorgaan.

Eigenaardig is 't, dat juist de Dordtsche kerkverordening van 1618—1619 een gansch andere meening verkondigt, waaruit blijkt, dat onze vaderen niet zoo weinig begrip van organisatie hadden als van deze zijde wordt beweerd. De Dordtsche kerkenorde schept in haar art. 37—40 wel degelijk een hierarchisch verband van de classis tot den kerkeraad, terwijl art. 40 betrekkelijk de visitatoren bepaalt, dat minstens twee door de classis gekozen dienaren toezien, dat de leeraars hunne ambten getrouw tot vrede en stichting der gemeenten waarnemen. Pl. vraagt, of 't een getrouwelijk waarnemen van zijn ambt kan worden geacht, wanneer men besluit de kerk, die men vertegenwoordigt, geheel los te maken van het verband. Nog sterker in art. 79 en 80, betrekkelijk de tuchtmiddelen. Onder de grove zonden, die de censuur ten gevolge kunnen hebben, wordt in art. 80 genoemd .... openbare scheurmaking, trouwelooze verlating van zijn dienst. Welnu, indien ooit openbare scheurmaking werd gepleegd, dan geschiedde dit door Ds. Wijdoogen! Ware hij in functie gebleven, dan zou hij zeker van zijn ambt ontzet zijn geworden.

Dat hij niet zoo'n vaste positie innam, kan, vervolgde pl., hieruit blijken, dat tegen hem zeer ernstige klachten waren ingebracht, klachten, die door deputaten onderzocht werden. Op diezelfde vergadering nu, waarin daarover verslag zou worden uitgebracht, kwam in het bericht, dat kerk A zich had afgescheiden. M. a. w. het besluit — of liever deze coup de main — is eenvoudig het gevolg geweest van de vrees, dat het onderzoek niet ten voordeele van Ds. Wijdoogen zou zijn afgeloopen.

Daarna onderwerpt pl. het besluit van den kerkeraad aan eene critiek. *Nagenoeg* alle leden hebben zich ermee vereenigd; maar het is onbetwistbaar, dat zoodang er één lid is die er zich niet mee vereenigt, de plaatselijke kerk blijft bestaan, wat tevens blijkt uit het feit, dat de kerk is gereconstrueerd en er geregeld godsdienstoefening wordt gehouden. Het besluit strekte om terug te keeren tot de Christ. Geref. kerk, maar dit is een onmogelijkheid geweest; want dit kerkgenootschap is te Amsterdam opgeheven. Men is dan ook niet teruggekeerd tot de Christ. Geref. kerk, maar men heeft gemeend zich aan te sluiten bij een *nieuw* kerkgenootschap, opgericht 3 Januari 1893 te 's-Gravenhage.

Het besluit is bovendien genomen op eene wijze waarvan men niet kan zeggen dat het een besluit is van den kerkeraad. Dit geschiedde op een gewone wekelijksche vergadering. Notulen werden niet gelezen; mededeeling van belangrijke punten die aan de orde waren, had niet plaats. Er werd eenvoudig de collecte gelezen. Wee ia vroeg of er nog iets te verhandelen was, waarop Ds. Wijdoogen antwoordde, dat er niets meer te verhandelen was en dat hij gerust kon weggaan. Hij ging weg. De anderen bleven nog wat napraten. Toen zelde de predikant: »ik zou voorstellen, dat we maar weer Christ. Gereformeerd moesten worden." De boer kon niet meegaan maar daar nam men geen notitie van. Op deze huiselijke wijze werd zulk een belangrijk besluit genomen. Dit geschiedde dus met 4 stemmen van de 6.

Pl. betoogt hierna, dat op het oogenblik niet vaststaat, dat in het notulenboek werkelijk staat, wat een stuk papier, als uittreksel uit het notulenboek, te lezen geeft, en tevens dat niet is bewezen, dat die notulen zijn overeenstemmig de waarheid, — de bewijslast daarvan rust op de tegenpartij.

Ten slotte trachtte pl. de bewering der tegenpartij, dat door de eischeres niet was voldaan aan de wet van 1855 en deze dus geen rechtspersoonlijkheid zoude hebben, te ontzenuwen door te betoogen, dat de wet van 1853 voor de kerkgenootschappen geldt, doch een kerkgenootschap niets te maken heeft met de wet van 1855 (op het recht van vereeniging), gelijk door den vader der wet, minister Donker Curtius, tot tweemalen toe is geconstateerd.

Correct in elk opzicht is dit pleidooi zeer zeker niet. Maar toch loont het de moeite, even na te gaan, hoe diezelfde advocaat, die in den jare 1887 zoo heftig tegen de Doleantie optrad, thans de positie der Gereformeerde kerken verdedigt.

Vooral het slot verdient de aandacht, omdat het volkomen juist is.

Bij de verdediging van de wet op de Vereenigingen is metterdaad in de *Memorie van Toelichting*, en in de *Memorie van Beantwoording* zoo beslist mogelijk door de Regeering uitgesproken, dat deze wet *op de Kerkgenootschappen niet toepasselijk zou zijn*.

En toch is, gelijk men weet, in 1886 gedurig tegen ons aangevoerd, dat een kerk een »zedelijk lichaam" was, en alzoo naar de wet van 1855 moest beoordeeld worden.

Voor het overige hadden wij wel gewenscht, dat men dit gansche proces achterwege had gelaten.

Wij zijn voor vrijheid van beweging op kerkelijk gebied, en billijk ware o. i. alleen geweest, dat de meerderheid die uittrad en de goederen meênam, de achterblijvende minderheid had uitgekocht.

Doch dit ligt er nu eenmaal toe, en het recht moet thans zijn loop hebben.

De advocaat der tegenpartij Mr. Moll maakte van zijn pleidooi gebruik, om een hatelijke insinuatie tegen Dr. Kuyper in zijn betoog te vlechten.

Hij zei namelijk:

Toen Dr. Kuyper nu zag, dat hij 't in de Ned. Herv. kerk niet meer kon houden, is hij cour gaan maken aan de Christelijke Gereformeerden. Met die courmakerij is 't echter niet zoo vlot gegaan; de Christelijke Gereformeerden hadden geen bijzondere neiging om zich te vereenigen, wat Dr. Kuyper c. s. wel wenschelijk achtte, ook uit een politiek oogpunt. 't Is nooit geweest een huwelijk uit liefde tusschen de doleerenden en de Christelijke Gereformeerden; 't was veeleer een mariage de raison.

Ons komt voor dat de Balie door zulke insinuatien *tegen een afwezige* haar eere verspeelt.

Maar Mr. Moll zij gerust.

Hij zal ook door zijn leelijke insinuatie een werk dat vrucht van zooveel gebeds en toewijding is, niet verstoren.

Het laatste woord.

Nogmaals ontvingen we onderstaande quadrupliek.

Geachte Hoofdredacteur!

Het is zeer wel mogelijk dat gij, ten aanzien van uwe opvatting van professorenkransen gelijk hebt. Niet opgevoed in den kring van professoren of predikanten, kan ik mij ten aanzien van den aard dier gezelschappen verglasen. Maar ik wensch de verklaring af te leggen, dat ik den professorenkrans aan de Vrije Universiteit nimmer anders dan als een vriendenkring heb beschouwd, waar gelegenheid gegeven werd, om over wetenschappelijke quaesties en over zaken de V. U. betreffende van gedachten te wisselen. Ik beschouw mijzelven nog steeds als student en denk dit mijn geheele leven te doen. Wanneer ik meen tot eenig wetenschappelijk resultaat te zijn gekomen, dan wensch ik zelf den kring te bepalen, waaraan dat resultaat kan worden meegedeeld, overtuigd als ik ben, dat men voor het groote publiek eer te vroeg dan te laat spreekt.

Indien uwe ambtgenooten uwe beschouwingen beamen, dan heb ik daar vrede meê; maar wat mijzelven betreft, betwist ik aan ieder het recht aan het publiek meê te deelen wat ik zelf daarvoor niet bestemde. Had ik uwe beschouwingen vroeger vernomen, dan zou ik zeer zeker nimmer aan die *niet-verplichte* bijeenkomsten hebben deelgenomen.

Overigens veroorloof ik mij u mede te deelen, dat ik nog steeds mijne stelling, dat de Gereformeerde kerken geen *contrôle* en *toezicht* over *alle* faculteiten hebben uit te oefenen, benaam, en nog steeds uwe stelling, dat de kerkelijke belijdenis voor niet-theologische professoren geen beteekenis zou hebben, betwist.

U dank zeggende voor de plaatsing dezer regelen, met verschuldigde hoogachting:

13 December, *Uw dw. dr.*

A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

In antwoord hierop, en om hiermee tevens deze discussie te sluiten, een tweetal herinneringen.

De eerste is, dat er in de dagen toen schrijver dezes te Leiden studeerde, ook aan de Leidsche Academie een *professorengezelschap* bij de hoogleeraren aan huis rondging, waartoe ieder nieuw aankomend hoogleeraar vanzelf toegang had, en dat zoo weinig het karakter van een *vriendenkring* droeg, dat Cock en Thorbecke, twee gezworen vijanden, er saam in hoorden.

De tweede herinnering is dat in het bekende geschrift: *Een aanval op Seinpost*, niet maar *één* stelling, maar zelfs een gansche *reeks* stellingen, zonder eenig voorafgaand aanzoek om verlof, door den heer De Savornin Lohman is medegedeeld. Stellingen, die nog niet eens waren afgehandeld en die toevallig in bespreking waren juist bij dezelfde hoogleeraren, die ook bijeen plachten te komen in het professorengezelschap.

Vreemd dat wie zoo zelf deed, thans op zulk een toon in ons eigen blad tegen ons optreedt, en niet eens het zeggen over »de goede manieren" terugneemt.

Doch, gelijk gezegd, het is nu lang genoeg over dit nietszeggend incident

We zullen er onze lezers niet langer mede vermoeien.

Recensie.

Bij den uitgever Van Nas, te Rhenen, gaf de heer Hasselman een wandplaat uit, waarvan het onderwerp uit Bunyan is genomen.

De uitgave geschiedt ten voordeele van het Bestedelingenhuis.

Evenals alles wat op Bunyan terugwijst, kan ook deze wandplaat ten goede werken.

Bunyan geeft niet de goede kerk, maar poogt in de *slapende* kerk het geestelijk leven te verwakkeren, en doet dit plastisch, niet door veel redeneering, maar door op de voorstelling te werken en de verbeelding te prikkelen.

Daarin, en daarin alleen, ligt het geheim van Bunyans kracht.

En in zoover nu de verbeelding bij ons volk niet te sterk meêspreekt, en we meer tot redeneeren dan tot *zien* geneigd zijn, kan een wandplaat die door velerlei beeld, de verbeelding ter hulpe komt, haar doel treffen.

De teekeningen zijn niet ruw, maar bedoelen zelfs fijn te wezen. Soms trekken ze aan.

En al is ook de vorm van een »reispas" in onze dagen, nu niemand meer een »reispas" bezit, verouderd, en daarom minder keurig, toch kan het geheel vrucht afwerpen, mits de plaat niet te hoog wordt opgehangen; want zonder explicatie zegt de plaat op zichzelf niets.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Voor Kootwijk van de Wed. D. te Arnhem *f* 2; van den heer R. T. Toren te Midwolda, een deel der collecte *f* 4; van N. N. te Putten, voor Kootwijk *f* 6.

CORRESPONDENTIE.

Ontvangen voor de Zending in Midden-Afrika, van H. D. te P. *f* 10.

Uit de Pers.

In de *Bazuin* somt Ds. Gispen de vele moeilijkheden op, waarmede het Calvinisme bij zijn weder-ontwaking, ook op kerkelijk gebied te worstelen heeft.

Zoo schrijft hij o. a.:

Het geheime of openlijke verzet tegen de doorwerking en toepassing der Gereformeerde beginselen, allereerst op het instituut der kerk, vindt ook, voor een goed deel, hierin zijn grond. Dat er onder den Gereformeerden naam velerlei ongereformeerde denkbeelden kunnen tieren, heeft de ondervinding der eeuwen geleerd, en leert de geschiedenis van den dag overvloedig. En reeds het vermoeden, dat men niet zijn eigen oordeel volgt, maar dat van een ander, is voor velen onverdraagelijk. De illusie: ik volg mijn eigen oordeel, ik loop aan niemands leiband, is zeer machtig; niet alleen bij unkundigen, maar ook bij zulken, die door hun min of meer wetenschappelijke vorming, en de plaats die zij in de kerk of de maatschappij innemen, betere dingen zouden doen verwachten.

Sinds lang is beweerd, dat dit eigenlijk de kern van het Protestantisme is. De vrijheid van onderzoek, vrijheid van leer, vrijheid van beweging in elk opzicht. Komt men nu langs dezen weg tot de »vrije gedachte", dan zeggen de menschen weder: neen, zoo heb ik 't niet gemeend, dat gaat te ver. Wil dan de kerk bepalen, hoever die vrijheid gaan mag en moet, dan heet het weer: wij zijn niet Roomsch, wij laten ons door menschen niet voorschrijven, wat wij gelooven moeten, wij zwichten alleen voor Gods Woord; wij houden ons aan het Woord en niet aan menschen, hoe geleerd en knap ze ook zijn.

Zoo blijven we in bestendige agitatie, die voor sommigen plichtsbetrachting schijnt te zijn. En zoo wordt een eenigszins krachtige ontwikkeling van ons kerkelijk leven, en van het Gereformeerde kerkwezen in het algemeen, in de eerste plaats door de huisgenooten des geloofs gedwarsboomd, terwijl om ons heen het gansche land tegen ons is.

Zooals gij u herinneren zult, heeft onze laatstgehoudene Synode te Middelburg haar vertrouwen uitgesproken in den geestelijken arbeid der hoogleeraren aan de Vrije Universiteit en van de Theologische School te Kampen in zake de leer, en dat naar aanleiding van zekere bezwaren die uitgesproken werden, met name tegen de wijsgeerige grondgedachten en hare toepassing op de Theologie, door den hoogleeraar *Kuyper*. Die uitspraak der Synode heeft velen verblijd, anderen teleurgesteld; maar toch algemeen kalmte teweeggebracht, en de hoop doen herleven op een meer rustig voortbouwen aan den tempel des Heeren.

Het schijnt echter niet zoo te mogen zijn. Reeds nu wordt het vonkje weder aangeblazen en het vuurtje opgerakeld. Thans niet rechtstreeks tegen den hoogleeraar *Kuyper*, maar tegen de Synode, of naar aanleiding van de Synode, wier werk, het wordt met nadruk in herinnering gebracht, maar menschenwerk is.

Dit zijn echter verschijnselen, die op deze aarde wel zullen blijven. De richting, die op de vorige Synode te Dordrecht in de minderheid was, heeft zich toen ook niet onbetuigd gelaten in het uiten van ontevredenheid over de daar genomen besluiten. Wij moeten dus aan die verschijnselen geen beteekenis toekennen, die zij niet hebben.

Van kwader aard is echter, wat *Ds. I. Contant* heel uit Amerika in het Weekblad *Gideon* schrijft. Sprekende van een toekomstige Synode in Amerika, zegt ZEw. o.a. »Ik hoop echter, dat ik in hare handelingen niet zulke dwaze stukken lezen zal, als die op uwe Synode te Middelburg zijn vertoond. Een Synode toch die zich verlaagt, om haar vertrouwen in een mensch uit te spreken, heeft bij mij niet veel crediet of liever geen. Wat is dat nu toch voor een stuk! Is men dan in de Gereformeerde kerk in Nederland geheel blind geworden? Maar men zal daarvan te eeniger tijd de vruchten moeten plukken."

Zie daar een Synode die haar vertrouwen uitspreekt in een mensch, een Gereformeerde kerk die met blindheid is geslagen, een Synode die stekjes geplant heeft, waarvan niet anders dan kwade vruchten kunnen voortkomen, die een stuk heeft gedaan, waarvoor *Ds. Contant* geen naam heeft!

Wat de uitwerking van zulke woorden op onze menschen die dit lezen, zijn moet, behoeven wij niet te gissen.

Ook wat *Prof. Lindeboom* in *de Roeper* schrijft, naar aanleiding van het besluit der Synode, in zake het Bezwaarschrift van *Bedum*, is niet geschikt om het vertrouwen en de onzekerheid onder het volk te doen verminderen. Z.H.G. komt zelfs tot de zonderlinge conclusie, dat het besluit in zake Bedums Bezwaarschrift niet is »een Synodale resolutie, maar een tamelijk onbestemde en gansch ongemotiveerde motie van vertrouwen van broederen, die leden der Synode waren."

Wat moeten de minkundigen, en die niet bij de behandeling der zaken op de Synode zijn tegenwoordig geweest, nu wel denken? Welke voorstelling moeten zij zich van eene Synode vormen? Hoe is het mogelijk, dat leden der Synode een ongemotiveerde motie als een besluit der Synode in de wereld kunnen brengen, en hoe kan eene Synode bestaan en handelen zonder hare leden? Is er niet hoofdelijk en publiek over de zaak gestemd? Was de stemming niet eenparig? Of is er gekuoeid? Onwillekeurig moeten deze vragen oprijzen. En zij, die wel hun vertrouwen in *Prof. Lindeboom*, maar niet in zijne ambtgenooten willen uitspreken, moeten zij niet in hunne zielen gestingerd worden, en vragen, in welke toestanden worden wij toch door onze voorgangers gebracht?

Gelukkig gaan er ook andere stemmen van edeler klank en strekking op. Zoo besluit *Dr. Bos* van *Bedum* zijne bespreking van de Middelburgsche Synode, met deze woorden:

»Vele aangename herinneringen blijven ons van de Generale Synode te Middelburg achter. Met dankbaarheid denken wij aan Middelburg terug, en wij hopen van harte, dat wat daar gedaan is, ten zegen zij. Wij doen niet mee aan den uitbundigen lof over deze Synode. Het ergert ons zelfs een weinig, dat er zijn die in het werk der Synode hun eigen werk prijzen; te meer als wij in aanmerking nemen, hoe diezelfde broeders over de voorgaande Synode hebben geschreven. Nog eens. Wij danken onzen God voor het goede door Gods genade op de Synode te Middelburg gedaan; doch wij vergeten niet, dat het menschenwerk was, en wij gelooven tevens, dat het plicht blijft, over het besloten aldaar niet alleen te jubelen, maar er tevens eens kalm over na te denken, biddende den Heere, dat Hij, wat schaden kan of onprofijtelijk mocht weren, onder zijn genadig bestuur moge wegnemen en herstellen, tot heil van de Gereformeerde Kerken in Nederland, en tot eer zijns naams."

Zoo ziet ge, mijn vriend, hoe het evenwicht onder ons bewaard blijft, en ook hoe wij vooreerst nog geen gevaar loopen van te kunnen in kerkhof stilte.

Toch schijnt het alsof deze barensweeën Ds. Gispen soms bezorgdheid inboezemen voor het levensbehoud der moeder.

Hij merkt toch op:

Warm wij het allen met elkaâr eens, en schaarden wij ons, met geoorloofde opoffering van eigen meening en gelukkoosde denkbeelden en voorstellingen, rondom het beginsel, dan zou het in practijk brengen der beginselen minder zorge baren en minder moeilijkheden opleveren. Maar er worden te veel splijt-zwammen onder het volk geworpen, om op een krachtig, kerkelijk bewustzijn en eendrachtig streven, in de naaste toekomst te hopen. En de schuld daarvan werpt de een op den ander; niemand erkent zijn eigen schuld.

Zoo is het in het politieke en in het kerkelijke.

Conciliante naturen worden door de sterkere geesten, zooveel mogelijk, afgemaakt en door het volk uitgefloten. En alzoo wordt een betere en schooner toekomst voor vaderland en kerk bereid, althans zoo hoopt men ze te bereiken.

Zij, die na ons leven en tot handelen geroepen zullen worden, zullen niet zooveel lijden als wij, wijl zij geen andere toestanden gekend hebben en in deze dingen zijn opgegroeid. De mensch went aan alles, en daardoor wordt het aardsche bestaan nog draaglijk.

Het schoone, frissche winterweder, dat we een paar dagen gehad hebben, is al voorbij. Het is weêr storm, regen, nauwelijks daglicht; donkere dagen voor Kerstmis.

Maar op Kerstmis worden wij toch weder aan het Woord herinnerd: »Uw licht komt, en de heerlijkheid des Heeren gaat over u op."

En in dat licht zien wij het licht.

Nu, met dit slot wordt de pessimist weer de *Bazuin* uitgejaagd, om het *geloofsoptimisme* weer heerlijk, in de gemeenschap met onzen Heiland, te doen schitteren.

Ons dunkt, daar was ook waarlijk wel oorzaak voor.

We hebben, na de korte periode van gisting, die we doorworstelden, onzen trouwen God en Vader reeds voor zoo onnoemelijk veel te danken.

Al ware het slechts hierover, dat het Gereformeerde wezen, dat dood en begraven heette, weer, naar aller getuigenis, opleeft, en leeft op een wijze die ons in het buitenland benijd wordt.

Ds. Gispen schrijft altoos naar het buitenland. Laat hij er zijn vriend te Jeruzalem maar eens over hooren.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 18 Dec.)

BERICHTEN VAN CLASSES.

Classis Tiel.

Vergadering der Classis Tiel D. V. op Woensdag 13 Januari 1897 te Zaltbommel. Aanvang halftien uur.

Punten voor het agendum vóór 31 December op te geven aan den correspondent Ds. A. P. Lanting te Gameren.

Namens de roepende kerk van Aalst,
R. LOMAN, *Consulent.*
Herwijnen, 15 December 1896.

Classis Woerden.

De Classis Woerden zal D. V. den 14en Januari 1897 op den gewonen tijd en plaats gehouden worden. Punten voor het agendum zende men vóór 27 December aan het adres van een der ondergeteekenden.

Namens de roepende kerk van Aarlanderveen,
Ds. J. VERHAVE, *Praeses.*
C. VAN EGMOND, *Scriba.*

Classe 's-Gravenhage, gehouden 1 December 1896 in de Bazarlaan.

Praeses Ds. Sikkel; scriba Ds. Van Lummel; assessor Ds. Van der Valk.

Uit de credentiebrieven blijkt, dat de 15 kerken der Classe vertegenwoordigd zijn.

De notulen der beide voorgaande vergaderingen worden door den actuarius in comité gelezen en onveranderd vastgesteld.

In behandeling wordt genomen het protest van den kerkeraad van 's-Gravenhage B, tegen de uitsluiting van opzieners van kerken, tot de Classe behoorende, van de vergadering op 16 September j.l. De Classe vereenigt zich met de volgende motie: »de vergadering heeft bij haar vorig besluit niet gelet op art. 2 der Classicale bepalingen."

Zij spreekt tevens uit, dat hierdoor voor de toekomst niets is beslist.

Aan de predikanten Gangel en Baai wordt een Classicaal attest uitgereikt, nadat de kerkeraden van Rijswijk en 's-Gravenhage hebben verklaard, dat zij kennis genomen hebben van het beroep hunner leeraren en daarin bewilligen. Evenzoo aan Ds. Van Kasteel van 's-Gravenhage B, nadat de kerkeraad van Loosduinen heeft verklaard, Ds. Van Kasteel ontslagen te hebben van het beroep, op grond daarvan, dat genoemde Dienaar den dienst in de stichting »Bloemendaal" in zijn qualiteit van Dienaar des Woords van Loosduinen niet kon aanvaarden.

Op de vraag van Loosduinen: »Wat kan de Classe doen om de diaconale conferenties in het kerkelijk spoor te leiden?" — meent de Classe thans niet te moeten ingaan; zij spreekt als haar oordeel uit, dat deze conferenties in de Provincie Zuid-Holland tot hier toe zeer goed werken: voorts kan elke diaconie het oordeel van de kerken vernemen over hare belangen (art. 41 D. K.)

Daarna worden in comité verschillende tuchtzaken behandeld.

Bij de rondvraag naar art. 41 wordt aan sommige kerken advies gegeven.

Door den praeses wordt een afscheidswoord gericht aan de predikanten Gangel, Van Kasteel en Baai, hetgeen door hen wordt beantwoord met een groet aan de kerken en broederen.

DEPUTATUS SYNODI.

N. B.

Ondergeteekende ontving reeds vele stukken, die aan de Gereformeerde kerken toebehooren. Gesorteerd naar de verschillende Synoden, zijn ze niet volledig. Zoo ontbreken alle stukken betreffende de Synode van 1869. Dringend worden alle broeders, die schrifturen onder hunne berusting hebben of in dezen inlichtingen kunnen geven, verzocht, ze mij te verstrekken. Vooral op de medewerking van voormalige scribae wordt een beroep gedaan.

H. W. VAN LOON.
Amsterdam, 15 December 1896.

Den kerkeraden wordt verzocht alle stukken en brieven, bestemd voor den kerkeraad te Yselstein, te adresseeren aan den scriba D. A. Broekman, Yselstraat 361.

Buitenland.

Engeland. Beweging voor de Armeniërs.

In Engeland stijgt de vloed van verontwaardiging over de ontzettende vervolging waaronder de Armeniërs steeds gebukt gaan al beweren de organen van de Torypartij het tegendeel. Bijna dagelijks houdt men colossale meetings, die, door mannen van naam geleid, protest indienen tegen de schanddaden van den moordenaar op den troon, gelijk de grijze Engelsche staatsman Gladstone den Sultan van Turkije heeft genoemd.

Van alle zijden dringt men er op aan, dat aan het schrikbewind van den fanatieken Turk een einde gemaakt worde.